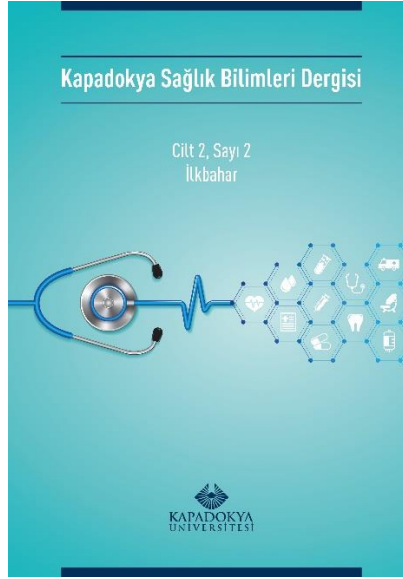

Cilt 2 / Sayı 2 / Nisan 2024

Araştırma Makalesi

Koklear İmplantlı Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Dijital Farkındalık Düzeyinin Çocuğun Dil Gelişimi Üzerine Etkisi

Rabia ARISOY¹, Vesile ŞENOL², Rukiye YALAP³, Mahmut ÖZKIRIŞ⁴

¹Odyoloji Yüksek Lisans Öğrencisi, Kapadokya Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-0297-0735

²Prof. Dr., Kapadokya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, ORCID: 0000-0002-2001-0527

³Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, ORCID: 0000-0001-6485-8741

⁴Prof. Dr., Kapadokya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Odyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-0682-0144

Corresponding author: dramahmut@gmail.com

Arısoy, R., Şenol, V., Yalap, R & Özkırış, M. (2024). Koklear İmplantlı Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Dijital Farkındalık Düzeyinin Çocuğun Dil Gelişimi Üzerine Etkisi. Kapadokya Sağlık Bilimleri Dergisi, 2(2), 279-290. DOI: <https://doi.org/10.58241/ksbd.23>

Submission Date: 05.04.2024; Accepted Date: 27.04.2024; Publication Date: 30.04.2024

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

The Effect of Digital Awareness Level of Parents with Cochlear Implant Child on Language Development of the Child

Abstract

In the digital age we are in, parents or caregivers who are responsible for raising an individual can be called digital parents. Because digital technology has become an important part of almost all of our lives. In the definition of digital parenting, the concept of “digital” refers to all kinds of electronic devices used for purposes such as play, social interaction, entertainment, research, and spending time. Excessive media use causes speech and language disorders in children. The education and implant control of children with cochlear implants depends on the parents. Accordingly, it is important that parents of children with cochlear implants have a high level of digital awareness. The aim of this study is to determine the digital awareness of parents of children with cochlear implants and to find out the effect of their digital awareness on language development. The sample of this study consisted of 36 cochlear implant children aged 4-8 years and their parents. Demographic information of the children and parents were obtained with a personal information form. Children's language development was measured with the Turkish Early Language Development Test (TEDİL). Parents' digital awareness was measured with the digital parental awareness scale. In our study, the scores of the scale of productive use, digital neglect, negative modeling and protection from risks made to parents show statistically significant differences according to the groups. The digital parental awareness scale scores of mothers were higher than those of fathers. Children of parents with high digital awareness have higher language development test scores. As a result, it was determined that there is a significant relationship between parents' digital awareness and child language development.

Key words: Cochlear implant, parent, digital awareness

Koklear İmplantlı Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Dijital Farkındalık Düzeyinin Çocuğun Dil Gelişimi Üzerine Etkisi

Öz

İçinde bulunduğumuz dijital çağda, bireyin yetiştirilmesinden sorumlu olan ebeveynlere dijital ebeveyn denilebilir. Çünkü dijital teknoloji artık neredeyse hepimizin yaşamında önemli bir parçası haline gelmiştir. Dijital ebeveynlik tanımında “dijital” kavramıyla anlatılmak istenen; oyun, sosyal ilişki kurma, eğlence, araştırma, zaman geçirme gibi hedefler için kullanılan her türlü elektronik aletlerdir. Aşırı medya kullanımı çocuklarda konuşma ve dil bozukluklarına neden olmaktadır. Koklear implantlı çocukların eğitimi ve implant kontrolü ebeveynlere bağlıdır. Bu doğrultuda koklear implantlı çocuğa sahip ebeveynlerin yüksek düzeyde dijital farkındalığa sahip olmaları önemlidir. Bu çalışmanın amacı koklear implantlı çocuğa sahip ebeveynlerin dijital farkındalıklarını belirlemek ve dijital farkındalıklarının dil gelişimi üzerine olan etkisini bulmaktır. Bu araştırmanın örneklemini 4-8 yaş arasında 36 koklear implantlı çocuk ve ebeveynlerinden oluşmaktadır. Çocukların ve ebeveynlerin demografik bilgileri kişisel bilgi formu ile alınmıştır. Çocukların dil gelişimi “Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL)” ile ölçülmüştür. Ebeveynlerin dijital farkındalıkları ise dijital ebeveyn farkındalık ölçeği ile ölçülmüştür. Çalışmamızda anne-babalara yapılan, verimli kullanma, dijital ihmal, olumsuz model olma ve risklerden korunma ölçeği puanları gruplara göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Annelerin dijital ebeveyn farkındalık ölçeği puanları babalarinkinden yüksektir. Yüksek dijital farkındalığa sahip ebeveynlere sahip çocukların dil gelişim testi puanları daha yüksektir. Sonuç olarak, yapılan çalışmada ebeveynlerin dijital farkındalığı ve çocuğun dil gelişimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Koklear implant, ebeveyn, dijital farkındalık.

GİRİŞ

Teknolojik aletlerin yaşamımızın her alanına yerleştiği ve bunlardan vazgeçmenin giderek zor olduğu tespit edilmiştir. Anne, baba ve çocukların böylece teknolojik aletlere bağımlı hale geldiği ve bu bağımlılığın onların fiziksel ve zihinsel gelişimleri iş, okul, sosyal hayatlarını kötü yönde etkilemiştir. Ebeveynlerin sosyal medya (facebook, instagram, x, youtube, snapchat vb.), dijital

aletleri aşırı kullanmaları iş, aile ve sosyal dünyalarında geçmişe oranla zevk almamaları ve dijital ortamlara kendilerini kaptırmaları çocuklarına da etki etmekte ve yanlış rol model olmalarına da neden olmaktadır. İnternet bağımlılığı ile ilgili yapılan araştırmalarda da (Gökel, 2020) ekran başında geçirilen zamanın artması ile uygulamalı etkinliklerin azaldığı, bağımlı kullanıcıların; aile, iş, sosyal çevrede sorunlarının arttığı ve çocukların da bundan kötü yönde etkilendiğine ulaşılmıştır. Çocukların dil gelişiminde önemli ilerlemeler kaydettiği okul öncesi yıllarda internete maruz kalmanın kısa ve uzun vadede çeşitli olumlu ve olumsuz etkileri vardır (Shields ve Berhman, 2000).

Koklear implantlar mekanik ses enerjisini elektrik sinyallerine dönüştürür. Sonrasında, ses enerjisini doğrudan kokleaya ileten ve sesin algılanmasını sağlar. Bu cihazlar, iki taraflı, çok ileri derecede sensörinöral işitme kaybı olan hastalar için uygundur. İşitme cihazlarından çok az yarar gören veya hiç yarar görmeyen hastalara uygulanır. Çelikkün'e göre rehabilitasyon ve ebeveyn desteği koklear implantasyonun faydasını etkiler (Çelikkün, 2020).

Korkmaz'ın 2022'de koklear implantlı ve normal işitmeye sahip çocukların oyun davranışını incelediği çalışmasında, duyabilen çocuklar çeşitli konuşma ortamlarında bulunmalarına karşın, işitsel uyarıları aldıkları için az sürede anadillerinin gramer yapısını öğrenerek, dile ait kuralları anlayabildiği gözlenmiştir. İşitsel yetersizliğe sahip olan çocuklarda ise, ses çıkardıklarında işitsel bir geri dönütün olmaması veya eksik olması, büyüklerinden yeteri kadar sözel yardımın alınamaması ve yetişkinlerin konuşmalarının yetersiz işitilmesine bağlı olarak; konuşma ve dil gelişimleri farklı miktarda etkilenmektedir (Korkmaz, 2022).

Erken 2017'de "Postlingual ve Prelingual İşitme Kayıplı Bireylerde Koklear İmplantın İşitsel Algıya Etkisi" adlı çalışmasında; işitme engelli çocukların işitsel algı becerilerinin yaşitlarına göre düşük olduğunu, işitsel algı becerilerinin eksik veya hiç işitmemeleri nedeni ile yaşitlarına göre yavaş geliştiğini ve daha fazla uyarana ihtiyaç duyduklarını gözlemiştir (Erken, 2017). İşitme kayıplı çocukların yaşitlarından algısal açıdan geri olması ebeveynlere daha fazla ilgi ve bakım sorumluluklarını ortaya çıkarır.

Dijital ebeveynlik; ebeveynler teknoloji kullanımının çocuklar açısından avantaj ve dezavantajlarının farkında olması, teknolojik araçları disiplinli kullanımını bilen, çocuklarını dijital alemde kontrol edebilen ve doğru örnek olan ebeveynlik rolüdür. Çocukların dijital evrenin risklerinden ve tehditlerinden korunabilmeleri, bu teknolojilerin vaat ettikleri öğrenme fırsatlarından en iyi derecede yararlanmaları için anne-babaların yaklaşımlarının detaylı araştırılması gerekir. Zira, çocuk ve ebeveyn arasında kurulan ilişki, çocuğun sosyolojik, duygusal, bilişsel, fiziksel ve moral gelişiminde belirleyicidir. Ebeveyn tutumu, kişilerin bir konu hakkındaki bilişsel ve duygusal düşünceleri ile bu düşüncelere bağlı olarak ortaya koyabilecekleri

davranış eğilimlerini açıklar (İnan-Kaya, 2018).

Bu bilgiler ışığında, koklear implantlı çocuğa sahip ebeveynlerin dijital farkındalığı ve bu farkındalığın çocuğun dil gelişimine olan etkisi işlenmemiş bir konudur ve araştırılması önem teşkil etmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma Niğde Sevgi Emek ve Rehabilitasyon Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmaya Niğde Sevgi Emek ve Rehabilitasyon Merkezi'nde eğitim alan 36 çocuk ve 70 ebeveyn dahil edilmiştir. Araştırmanın yapılması için Kapadokya Üniversitesi Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır. Etik kurul kararı (22.22 karar numaralı) alındıktan sonra ebeveynlerden çalışma ile ilgili olarak Bilgilendirilmiş Onam Formu yazılı olarak alınmıştır. Araştırma tezinde Ebeveyn Dijital Farkındalığı Ölçeği bilgileri araştırmacı dışında bir anketör tarafından ebeveynlerle yüz yüze görüşme yoluyla doldurtulacaktır. Katılımcılardan yazılı olarak Bilgilendirme ve Onam Formu alınarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen "Koklear İmplant Sahip Ebeveynlerin Demografik Bilgi Formu" aracılığıyla kendilerine ait bazı sosyo-demografik bilgiler toplanmıştır.

Araştırmaya dahil edilen katılımcılardan elde edilen veriler SPSS (Statistical Program in Social Sciences) 25 programı ile analiz edilmiştir. Veri toplama sonucunda verilerin normal dağılımı dağılmadığı Kolmogorov Smirnov Testiyle analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Analizlerde parametrik olmayan test yöntemleri kullanılmıştır. Bağımsız ikili grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi, bağımsız ikiden çok grup karşılaştırmalarında ise Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis testi sonrası yapılan ikili (post-hoc) karşılaştırmalarda Bonferroni düzeltmeli Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Tanımlayıcı değerler için sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma hesaplanmıştır. İki sayısal ölçüm arasındaki ilişkinin analizinde Spearman sıra korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1'de katılımcılara ait demografik bilgiler verilmiştir. Araştırmadaki çocukların %50'sinin kız, %50'sinin erkek olduğu, %25'inin 48-60 ay arasında olduğu, %38,9'unun 61-72 ay arasında olduğu, 36,1'inin 73-94 ay arasında olduğu saptanmıştır. Ankete katılan annelerin; %33,3'ünün 23-29 yaş aralığında olduğu, %30,6'sının 30-32 yaş aralığında olduğu %36,1'sinin 33-51 yaş aralığında olduğu saptanmıştır. Ankete katılan babaların %30,6'sının 28-32 yaş aralığında olduğu, %33,3'ünün 33-35 yaş aralığında olduğu, %36,1'inin 36-56 yaş aralığında olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan annelerin eğitim seviyesinin 33,3'ünün ilköğretim seviyesinde olduğu, % 22,2'sinin ortaokul seviyesinde olduğu, % 30,6'sının lise seviyesinde olduğu, %13,9'unun üniversite seviyesinde olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan babaların eğitim

seviyesinin %13,9'unun ilkokul seviyesinde olduğu, %22,2'sinin ortaokul seviyesinde olduğu, %25,0'ının lise seviyesinde olduğu, %25,0'ının üniversite seviyesinde olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan annelerin %94,4'ünün çalışmadığı, araştırmaya katılan babalarına %16'sının çalışmadığı saptanmıştır.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Değişken	Grup	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kız	18	50,0
	Erkek	18	50,0
Çocuk Yaş	48-60 Yaş	9	25,0
	61-72 Ay	14	38,9
	73 Ay Ve Üzeri	13	36,1
Anne Yaşları	23-29 Yaş	12	33,3
	30-32 Yaş	11	30,6
	33 Yaş Ve Üzeri	13	36,1
Baba Yaşları	28-32 Yaş	11	30,6
	33-35 Yaş	12	33,3
	36 Yaş Ve Üzeri	13	36,1
Anne Eğitim	İlkokul	12	33,3
	Ortaokul	8	22,2
	Lise	11	30,6
	Üniversite	5	13,9
Baba Eğitim	İlkokul	8	22,2
	Ortaokul	9	25,0
	Lise	9	25,0
	Üniversite	10	27,8
Anne Meslek	Çalışmıyor	34	94,4
	Çalışıyor	2	5,6
Baba Meslek	Çalışmıyor	6	16,7
	Serbest Meslek	20	55,6
	Kamu	7	19,4
	İşçi	3	8,3

Annelerin risklerden korunma puanı ile baba yaş arasında negatif orta düzeyde anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin risklerden korunma puanı ile alıcı dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin risklerden korunma puanı ile ifade edici dil standart puan arasında pozitif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Annelerin verimli kullanım puanı, ile alıcı dil

standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin verimli kullanım ile puanı annelerin risklerden korunma puanı arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin verimli kullanım ve risklerden korunma ölçeklerinden aldığı puanlar arttıkça çocukların dil gelişim testi puanları artış göstermektedir.

Annelerin olumsuz model olma puanı ile alıcı dil standart puan arasında negatif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin dijital ihmal puanı ile alıcı dil standart puan arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Annelerin dijital ihmal puanı ile ifade edici dil standart puan arasında negatif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin dijital ihmal puanı ile alıcı dil yüzdeliği arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p\leq 0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin olumsuz model olma ve dijital ihmal puanları arttıkça çocukların dil gelişim testi puanları azalmaktadır.

Annelerin dijital ihmal puanı ile annelerin risklerden korunma arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin dijital ihmal puanı ile annelerin verimli kullanım arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin dijital ihmal puanı ile annelerin olumsuz model olma arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Babaların verimli kullanım puanı ile alıcı dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların verimli kullanma puanı ile ifade edici dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların verimli kullanma puanı ile alıcı dil yüzdeliği arasında pozitif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların verimli kullanma ölçeği puanları arttıkça çocukların dil gelişim puanları artış göstermektedir.

Babaların verimli kullanma puanı ile annelerin risklerden korunma puanları arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların verimli kullanma puanı ile annelerin verimli kullanım puanları arasında pozitif yönlü, orta düzeyli ($p<0,05$) anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların olumsuz model olma puanı ile annelerin olumsuz model olma puanları arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların dijital ihmal puanı ile annelerin dijital ihmal puanları arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların dijital ihmal puanı ile annelerin risklerden korunma puanları arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların dijital farkındalığı arttıkça annelerin dijital farkındalık puanları artış göstermektedir.

Babaların dijital ihmal puanı ile babaların verimli kullanma puanları arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların dijital ihmal puanı ile babaların olumsuz model olma puanları arasında pozitif yönde kuvvetli düzeyde anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Dijital Ebeveyn Farkındalık Ölçeği Puanlarının Çocukların Dil Gelişimine Olan Etkisinin Analizi

Puanlar	Değer	anne yaş	baba yaş	Dil Alıcı	dil alıcı standart	ifade edici dil ham puan	ifade edici dil standart puan	anne risklerden	anne verimli kullanım	anne olumsuz	anne dijital ihmal baba risklerden	baba verimli kullanma	baba olumsuz	dijital ihmal	
Yaş	0,023	0,015	0,042	0,332	0,192	0,414	0,251	0,036	-0,049	0,164	0,003	0,170	0,175	0,226	0,109
Ay	0,896	0,930	0,001*	0,048*	0,261	0,012*	0,140	0,833	0,777	0,338	0,987	0,321	0,308	0,185	0,527
anne yaşı		0,857	0,145	-0,238	-0,303	-0,107	0,314	-0,275	-0,256	0,147	0,213	0,081	-0,164	-0,119	-0,058
ş		0,001*	0,400	0,162	0,072	0,533	0,062	0,104	0,131	0,391	0,212	0,640	0,340	0,489	0,737
ba			0,263	-0,372	-0,261	-0,270	0,371	-0,467	-0,350	0,167	0,311	-0,069	-0,296	-0,058	0,040
ba			0,121	0,025*	0,124	0,111	0,026*	0,004*	0,036*	0,331	0,065	0,688	0,079	0,737	0,819
A				0,912	0,081	0,864	0,745	0,409	0,313	-0,195	-0,383	-0,017	0,412	0,013	-0,197
D				0,001*	0,641	0,001*	0,001*	0,013*	0,063	0,253	0,021*	0,920	0,012*	0,939	0,249
A					0,037	0,856	0,884	0,498	0,470	-0,342	-0,447	-0,151	0,459	-0,124	-0,305
S					0,830	0,001*	0,001*	0,002*	0,004*	0,041*	0,006*	0,380	0,005*	0,469	0,070
İE						-0,135	0,181	0,093	0,088	0,097	0,035	-0,184	-0,142	0,294	0,157
D						0,433	0,291	0,590	0,610	0,574	0,838	0,282	0,408	0,082	0,360
İE							0,650	0,347	0,286	-0,323	-0,389	-0,028	0,414	-0,102	-0,284
D							0,001*	0,038*	0,091	0,055	0,019*	0,872	0,012*	0,554	0,094
dil %								0,455	0,562	-0,396	-0,495	-0,111	0,341	-0,175	-0,196
%								0,005*	0,001*	0,017*	0,002*	0,520	0,042*	0,308	0,252
A									0,516	-0,101	-0,544	0,119	0,549	-0,303	-0,655
R									0,001*	0,559	0,001	0,491	0,001*	0,073	0,001
K															

			*			*
A	r		-0,281	-	-0,089	0,457
V				0,500	-0,240	-
K	p		0,097	0,002	0,605	0,005*
				*	0,159	0,082
A	r		0,501	0,032	-0,263	0,624
O				0,002	0,855	0,121
M	p			*	0,001*	0,075
A	r			-0,198	-0,302	0,397
Di	p			0,247	0,074	0,016*
						*
B	r			0,070	-0,174	-
R						0,004
K	p			0,683	0,311	0,980
B	r				-0,559	-
V						0,633
K	p				0,001*	0,001
						*
B	r					0,707
O						0,001
M	p					*

r; Spearman Sıra Korelasyon Katsayısı, *p<0,05; ölçümler arasında anlamlı ilişki vardır.

Yengin'in 2014 yılında yayımladığı "Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum" kitabında teknolojiyi; bir kültürün elinde bulunan nesneler ve insani bir amacı yerine getiren unsurlar topluluğu ve mühendislik uygulamaları olarak tanımlamıştır (Yengin, 2014). Gökel'in, teknoloji bağımlılığının çocuklara etkisi hakkında anne-baba görüşlerini ele aldığı çalışmasında teknolojik araçların hayatımızın her alanına girdiğini ve onlarsız yaşamın giderek zorlaştığını görülmüştür. Bunun sonucunda anne-babalar ve evlatları teknolojik cihazlara bağımlı olmakta ve bu bağımlılık onların sosyal, aile, okul ve iş yaşamlarını da kötü etkilemeye başlamaktadır. Ebeveynlerin sosyal medya (Mail, Instagram, X, YouTube vb.), internet ve telefon kullanımının arttırması, aileden, işten ve sosyal ortamlardan eskisinden daha az keyif alması ve eğlencenin cazibesine kapılması sonucu çocuklar da etkilemekte ve onların kötü örnek olmalarına neden olmaktadır. Teknolojik cihazlar karşısında geçirilen sürenin artmasının çocukların olumsuz etkilendiği, bunun da gerçek yaşam aktivitelerini azalttığı, aile, iş ve sosyal çevrede sorunlar yarattığı sonucuna varılmıştır (Gökel, 2020).

Kids Online, ebeveyn kelimesinin anlamını, çocuğun fizyolojik ve psikolojik manada gelişmesinden görevli anne ve baba olarak yayımlamıştır. Dijital teknolojilerde olup biten gelişmeler, toplum, bu vaziyet toplumu değiştirmekte anne-baba rollerindeki değişiklikleri de yol açmaktadır. Çocuklar, teknoloji geliştikçe dijital ortamları daha da fazla kullanmaktadır (EU Kids Online II Türkiye, 2010). Liu'nun ebeveyn ergen iletişimi üzerine yaptığı çalışmaya göre

ebeveynler, evlatlarının toplumsal ağ sitelerinde zorbalıklara maruz kalmalarından ve dijital bağımlılığa kendilerini kaptırmalarına endişe etmektedirler (Liu vd., 2012). Evlatların dijital ortamlarda güvenli olmasını sağlamak; dijital ortamların sunmuş olduğu fırsatlardan yararlanırken karşılaşabilecekleri tehditlerden korumak anne-babaların vazife tanımlarına eklenmiştir (Clark, 2011). Bu yüzden anne-babanın evlatlarının internet kullanım deneyimlerine ortak olarak, onların interneti güvenli kullanmalarına destek vermesi gerekir (Vidgor ve Ladd, 2010). Dijital ebeveynlik tanımında “dijital” kavramıyla anlatılmak istenen; oyun, sosyal ilişki kurma, eğlence, araştırma, zaman geçirme gibi herhangi bir hedef için kullanılan her türlü elektronik aletlerdir (Dijital Ebeveynlik, 2019).

Canbek ve Sarıoğlu’nun 2007’de “Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği” adlı çalışmasında; çocuğun gelişiminden sorumlu olan ebeveynlerin dijital çağdaki görevleri çocuğuna yalnızca bilgisayar ve internet şeklinde ortamları tanıtmak değildir (Canbek, 2007). Çocuklara verilen bu ve benzeri araçlar ve ortamlar, çocuklar tarafınca disiplinsiz kullanılarak tehditler oluşturmaktadır (Yaman, 2018).

Yengir vd., (2019), okula başlamayan çocukların ve anne-babalarının dijital kullanımını araştırmıştır. Çalışmasında ebeveynlerinin disiplininde olmadan çok küçük yaşta aşırı teknolojik araç kullanımının geç konuşma gibi olumsuz etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Bu çağdaki çocukların etik ve kural farkındalıkları henüz tam olarak gelişmediğinden, teknolojik cihazlardaki uygulama ve oyunlarda yer alan şiddet unsurları saldırganlık eğilimlerine yol açabilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü cep telefonları, tabletler ve dizüstü bilgisayarları kategori 2B potansiyel kanserojen olarak tanımlayarak, bu cihazların ciddi yan etkilere neden olabileceği uyarısında bulunmaktadır. Bu zararlar, dijital çağda doğan nesil ile teknolojik cihazların yaygınlaştığı nesil arasındaki teknolojik cihazlara ilişkin bilgi farklılıklarından kaynaklanmakta ve teknolojik cihazların kullanımı konusunda çocuklarla nasıl etkileşim kurulacağının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Çalışmamıza katılan ebeveynlerin dijital farkındalık puanları, Yengir vd., (2019)’ın dediği gibi oldukça düşük olarak gözlenmiştir. Özellikle engelli çocuğa sahip ebeveynlere dijital farkındalık eğitimleri verilmeli, bilinçlendirilmelidirler. Erken (2017)’in işitme kayıplı bireylerde koklear implantın işitsel algısı üzerine etkisini incelediği çalışmasında işitme kayıplı çocukların işitsel algı yeteneklerinin işitsel eksiklik nedeni ile yaşlılarının gerisinde kaldığı ve daha çok ilgiye gerek duydukları gözlenmiştir. Çalışmada işitme kayıplı ve geç konuşan çocukların işitsel, görsel algı becerilerinin yaşlılarına göre düşük olduğunu belirtmiştir (Erken, 2017). Blamey’in (2001) çalışmaları sonucunda erkenden koklear implant kullanmaya başlayan, uygun amplifikasyon sağlanan ve işitsel-sözel rehabilitasyon eğitimi verilen çocukların konuşma algısı ve dil puanları

sonuçlarının öteki işitme engelli yaşlılarına göre daha iyi olduğu bildirilmiştir (Blamey et al. 2001).

Çalışmamızda alıcı dil ham puanı için çocuk yaş grupları arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Grup içi yaş karşılaştırmalarına göre; 48-60 ay arasında olanlar ile 73 ay ve üzeri olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır ($p=0,001 <0,017$) Bu fark; Erken, Blamey ve Sağlam'ın da belirttiği gibi çocukların implant kullanım süresi arttığından ve düzenli rehabilitasyon eğitimi aldığından kaynaklanmaktadır.

Manap'ın Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği çalışmasında 325 annenin, olumsuz model olma ve dijital ihmal puanlarının 136 babadan daha düşük olduğu; verimli kullanım ve risklerden koruma puanlarının ise erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre kadın ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalık düzeyinin erkek ebeveynlerden daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Manap ve Durmuş, 2020).

Çalışmamızda Manap ve Durmuş (2020)'un çalışmasındaki gibi; işitme engelli çocuğa sahip annelerin olumsuz model olma ve dijital ihmal puanlarının babalardan daha düşük olduğu; verimli kullanım ve risklerden koruma puanlarının ise babalardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre; annelerin dijital farkındalığının, babalardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Manap'ın Dijital Ebeveynlik Ölçeğini düzenlediği çalışmasında; üniversite mezunu olan anne-babaların ilköğretim mezunu olan anne-babalara göre olumsuz model olma puanları daha yüksektir. Ortaöğretim mezunu anne-babalar ile ilköğretim ve üniversite mezunu ebeveynler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Manap, 2020).

Kopuz'un "Dijital Ebeveynlik Tutumu" üzerine yaptığı çalışmada ise; yüksek lisans eğitim düzeyinde olan anne-babaların dijital ebeveynlik tutumu, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan anne-babalara göre yüksektir. Aynı şekilde doktora eğitim düzeyine sahip olan anne-babalar ile yüksek lisans eğitim düzeyine sahip olan anne-babalar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir (Kopuz, 2022). Çalışmamızda ise; ilkokul mezunu olanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında farklılık olduğu anlaşılmaktadır ($p=0,001$). Çalışmamızdan elde edilen sonuçlar; Kopuz ve Manap'ın araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Kopuz'un "Dijital Ebeveynlik Tutumu" üzerine yaptığı çalışmada ise; anne-baba yaşının da benzer şekilde dijital ebeveyn tutumu ile ilişkili olduğu görülmüştür. Ancak bu ilişki zıt yönlüdür. Genç yaştaki anne-babaların dijital ebeveynlik tutumunun daha yüksek olduğu; ileri yaştaki anne-babaların ise daha düşük olduğu görülmüştür (Kopuz, 2022).

Manap'ın (2020), 461 anne-baba üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre anneler, ihmal etmenin yanlış olduğunu bilerek bazı durumlarda çocukların uzun süre dijital medya kullanımlarını takip edemediklerinde daha fazla risk altında olduklarını; kendileri uzun zaman telefon ile meşgul

olduklarında evlatlarının bunu örnek aldığını ve telefonla uğraşırken çocuk konuşmaya çalıştığında sergiledikleri reddetme davranışlarını çocuğun yine model aldığını ve çocukları kötü etkilediğini gözlemlediklerini belirtmişlerdir.

Bizim çalışmamızda, annelerin dijital ihmal puanı ile annelerin olumsuz model olma arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Çalışmamızdan elde edilen sonuçlar, Manap'ın çalışmasındaki annelerin düşüncelerini desteklemektedir.

Olumsuz model olma ölçeğindeki sorular ebeveynlerin günlük hayatta çocuklarıyla beraberken dijital araçları bilinçsiz kullanarak olumsuz model olmaları hakkındadır (Manap, 2020). Ebeveynin dijital farkındalığı ile olumsuz model olma ölçeğinden alınan puan negatif yönlüdür. Bu ölçekten düşük puan ebeveynlerin çocuklarının alıcı ve ifade edici dil puanları, yüksek alanlardan daha fazladır. Çalışmamızda annelerin olumsuz model olma puanı ile alıcı dil standart puanı arasında negatif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Risklerden korunma ölçeğindeki sorular ebeveynlere çocuklarını dijital araçların zararlarından ne kadar koruyabildikleri hakkındadır (Manap, 2020).

Çalışmamızda babaların risklerden korunma puanı ile alıcı ve ifade edici dil standart puan arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p<0,05$). Annelerin risklerden korunma puanı ile alıcı dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0,05$) ilişki olduğu bulunmuştur. Annelerin risklerden korunma puanı ile ifade edici dil standart puan arasında pozitif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur ($p<0,05$). Verimli kullanma ölçeğindeki sorular ebeveynlerin çocuklarını medya kullanımında doğru bilgilendirmesi ve yönlendirmesi hakkındadır (Manap, 2020). Manap'ın hazırladığı dijital ebeveyn farkındalık ölçeği çalışmasına göre, ebeveynin verimli kullanma ölçeğinden aldığı puan ile dijital farkındalığı pozitif yönlüdür. Bu ölçekten yüksek puan ebeveynlerin dijital farkındalıkları, düşük alanlardan daha fazladır.

Çalışmamızda; annelerin verimli kullanım puanı, ile alıcı dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Babaların verimli kullanım puanı ile alıcı ve ifade edici dil standart puanı arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$) Bu sonuçlara göre anne ve babaların çocuğunu dijital medya hakkında doğru bilgilendirmesi ve yönlendirmesi çocuğun dil gelişimini destekler.

Manap'ın (2020), hazırladığı dijital ihmal ölçeğindeki sorular; ebeveyn işleriyle meşgulken, çocuğun huysuz olduğu zamanlarda, ev dışı ve ev içi ortamda dijital araçların emzik niyetinde kullanılması hakkındadır. Ebeveynin dijital farkındalığı ile olumsuz model olma ölçeğinden alınan puan negatif yönlüdür. Bu ölçekten düşük puan ebeveynlerin çocuklarının alıcı ve ifade edici dil puanları, yüksek alanlardan daha fazladır. Sönmezer'in (2023) dijital medyaya sorumsuzca bırakılan çocuklar üzerinde yaptığı çalışmada çok küçük yaşlarda ekrana emanet

edilen çocuklarda bazı hastalıklar da görülmüştür. Tepkisel bağlanma bozukluğu ismi verilen bu rahatsızlık çocuğa aile tarafınca yeterince alaka verilmemesi ve çocuğun çeşitli şekillerde ihmal edilmesi kararı ortaya çıkmaktadır (Sönmezer, 2023).

Çalışmamızda annelerin dijital ihmal puanı ile alıcı ve ifade edici dil standart puan arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Babaların dijital ihmal puanı ile alıcı ve ifade edici dil standart puan arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p<0,05$). Bizim çalışmamızda, Sönmezer'in çalışmasında olduğu gibi; annelerin dijital medyayı aşırı ve bilinçsiz kullanarak çocuklarını ihmal etmesi, çocukların dil gelişimini olumsuz etkilediği gözlenmiştir.

SONUÇ

Tüm sonuçlar değerlendirildiğinde; koklear implanta sahip ebeveynlerin dijital farkındalığının çocuğun dil gelişimine olan etkisini incelediğimiz bu araştırmada, annelere uygulanan tüm ölçekler arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Canbek, G., & Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10(1), 33-39.
- Çelikkün, B. (2011). Erken ve Geç İmplant Olan Çocuklarda Okuma, Konuşma ve Dil Gelişiminin Karşılaştırılması. *Yüksek lisans tezi*, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erken, ŞB. (2017) Prelingual ve Postlingual İşitme Kayıplı Bireylerde Koklear İmplantın İşitsel Algı Test Sonuçları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 91
- Gökel, Ö. (2020). Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1): 41-47. <https://doi.org/10.70365/ctjpp.20.2.6>
- İnan-Kaya, G., Mutlu-Bayraktar, D., & Yılmaz, Ö. (2018). Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 149-173. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.390626>
- Kopuz, T., Turgut, Y., & Aktı, AS. (2022). Dijital ebeveynlik tutumu ile çocukların güvenli internet kullanımları arasındaki ilişki üzerine bir inceleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 123- 153. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1111996>
- Korkmaz, EB. (2022). Erken Dönemde Koklear İmplant Uygulanan Çocuklarda Oyun Davranışı, Kelime Hazinesi ve Dil Gelişimi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü 6.

- Liu, QX., Fang, XY., Deng, LY., & Zhang, JT. (2012). Parent–adolescent communication, parental İnternet use and İnternet-specific norms and pathological İnternet use among Chinese adolescents. *Computers in Human Behavior*, 28(4), 1269-1275.
- Manap, A. & Durmuş, E. (2020). Development of Digital Parental Awareness Scale, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(2), 978-993. <https://doi.org/10.17679/inuefd.711101>
- Sönmezer, Z., & Balcıoğlu, BA. (2023). Dijital Medya ve Ekrana Emanet Edilen Çocuklar. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 9(33), 54-70.
- Yaman, F. (2018). Türkiye’deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliklerinin incelenmesi (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yengil, E., Güner, P. D., & Topakkaya, Ö. K. (2019). Okul öncesi çocuklarda ve ebeveynlerinde teknolojik cihaz kullanımı. *The Medical Journal of Mustafa Kemal University*, 10(36), 14-19.